

1735., 1746., 1784., 1800., 1801.-1810. i 1831. čine ovaj arhiv i za nas vrlo zanimljivim mjestom istraživanja.

Obilježavanjem značajnih datuma u Donjoj Štajerskoj, odnosno Sloveniji, od 1848. pa do 1991. bavi se Franc Rozman iz Maribora, objašnjavajući način i razloge njihova obilježavanja (427.-436.). Roland Widder je dao kratak pregled kulturnog časopisa "Peisonia" koji je izlazio od studenog 1969. do listopada 1975., a u tih šest godina donosi kritiku društva i događaja i svojim pisanjem utječe na formiranje ukupne svijesti (528.-552.).

Dvadesetdrugi svezak posebnih izdanja Burgenlaendische Forschungen iz 1999. jedan je od najznačajnijih svezaka u toj ediciji. U njemu ima mnoštvo informacija koje su i za nas iznimno važne kao npr. djelovanje knezova Esterházyja ili knezova Batthyányja, ali i radovi koji prikazuju bogate i dugotrajne veze Hrvatske, Gradišća i Slovenije na gospodarskom, društvenom i političkom području. Mislim da će istraživačima i arhivistima ovaj prikaz pomoći u korištenju ovog izdanja.

Mira Kolar-Dimitrijević

Zlata ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, *S tradicionalnih na nove puteve (Trgovina, obrt, industrija i bankarske ustanove grada Osijeka na prijelazu stoljeća od godine 1868. do 1918.)*, Hrvatski institut za povijest – Zagreb, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Slavonski Brod i Društvo za hrvatsku povjesnicu Osijek, Osijek 1999., 208 str.

Sredinom 19. stoljeća Osijek je predstavljao drugi najveći grad Kraljevina Hrvatske i Slavonije. Značajan porast stanovništva, mjesto velikog prometnog križišta i postupna promjena tradicionalnih u nove oblike proizvodnje osiguravale su u to vrijeme Osijeku brz napredak. No, nakon Ugarsko-hrvatske nagodbe, a napose nakon izgradnje željezničke pruge Brod-Vinkovci-Dalj-Subotica koja zaobilazi i prometno izolira Osijek, dolazi do značajnog usporjenja demografskog i gospodarskog rasta grada Osijeka. Upravo je stanje u gospodarstvu i upravi u Osijeku od nagodbe do raspada Monarhije tema ove knjige.

Tema prvog poglavlja knjige je trgovina u Osijeku. Nakon kratkog uvoda u kojem daje pregled onovremenih dominantnih ekonomskih filozofija te pregled oblika i načina trgovanja, autorica obrazlaže konkretno stanje u trgovini u Osijeku. Pritom naglasak stavlja na djelovanje sajmova i drugih gospodarskih izložbi i njihov utjecaj na opće stanje trgovine. Posebno je zanimljiv i kvalitetan dio u kojem autorica upozorava na geostrateške i povijesne osobine koje su Osijeku kroz stoljeća omogućavale snažan gospodarski razvoj. Kao paradoks autorica ističe niz političkih odluka, ponajprije donesenih u Budimpešti, koje dovode do pola stoljeća nepovoljnih gospodarskih kretanja i stagnacije grada Osijeka.

Tema drugog poglavlja je obrt. Uz detaljan prikaz stanja u obrtu krajem 19. i početkom 20. stoljeća autorica obrazlaže interakciju rastuće industrije i tradicionalnih obrtničkih djelatnosti. Iako je sve jači razvoj industrije u većini slučajeva djelovao pogubno za sitnu obrtničku proizvodnju mnogobrojni osječki obrtnici su, na priljev jeftinije robe iz masovne industrijske proizvodnje, odgovorili postupnim prerastanjem maloobrta u velicobrte te novim udruživanjem u cehove. Pojedine cehovske organizacije u Osijeku su se zadržale do sredine tridesetih godina 20. stoljeća. Početkom 20. stoljeća dolazi do ubrzanog propadanja obrtnika, a autorica uzroke propasti obrtništva u gradu prvenstveno vidi u promjeni

kupovnih navika stanovništva, tj. u sve većoj upućenosti na jeftinije industrijske proizvode, te u činjenici da je Prvi svjetski rat s golemim potrebama za opremom značajno potaknuo razvoj industrije na uštrb obrtništva.

Obujmom je najveće treće poglavlje u kojem autorica obrađuje temu industrije. Detaljno su opisane najznačajnije industrijske grane: drvna, prehrambena, metaloprerađivačka, tekstilna, kemijska, industrija kože, industrija građevnog materijala, tiskarska industrija. Pri opisu svake industrijske grane istaknute su komparativne prednosti grada zbog kojih se industrija razvija, a naznačena je i dinamika razvoja industrije. Usputno je spomenut rad staklana i plinare.

S razvojem industrije sve više jačaju i bankarske institucije koje financijski potpomažu transformaciju maloobrtničkih radionica u veleobrtničke i industrijske pogone. Upravo je bankarstvo tema četvrtog poglavlja. Iznoseći povijest nastanka nekolicine osječkih bankarskih institucija autorica ističe njihov utjecaj na razvoj privrede, ali i na svakidašnji život građana Osijeka.

U petom poglavlju autorica obrađuje problem poljodjelstva u gradu. Iako poljodjelstvo i grad obično imaju malo izravne veze, grad Osijek je na prijelazu stoljeća bio vlasnik velikih poljoprivrednih površina. Autorica naglašava činjenicu da je uzgojem različitih kultura na tim površinama i njihovom prodajom na gradskim tržnicama po niskim cijenama grad izravno utjecao na cijene svih poljoprivrednih artikala koji su se prodavali u Osijeku. Grad je bio značajan sudionik pri nabavi stoke za osječku klaonicu i gradske mesnice. Iznoseći podatke o trgovini mesom i poljoprivrednim proizvodima te o nezakonitim radnjama građana pri toj trgovini autorica zadire i u teme iz spektra socijalne historije.

U šestom, posljednjem poglavlju, autorica obrađuje problem gradske uprave kao gospodarskog čimbenika. Pišući o gospodarskim aktivnostima grada autorica ističe ključnu ulogu gradskog računovodstva pri svim primanjima i izdavanjima novca iz gradske blagajne. No kako je autonomija gradske općine bila ograničena u samostalnom djelovanju tako su i prihodi grada dolazili uglavnom od lokalnih poreza. Autorica navodi sve gradske poreze i namete od kojih je grad bilježio prihode te analizira uzroke zbog kojih grad uvodi specifične poreze kao npr. pivarinu ili ciglarenje.

U zaključnim napomenama autorica ističe *Cesarsko-kraljevsku privilegiranu tvornicu žigica* te tvornicu za preradu drva *Rudolf Keiser* koje kvalitetom svoga rada osiguravaju tržište na svjetskom tržištu.

Knjiga *S tradicionalnih na nove puteve* je korisna knjiga koja donosi mnogobrojne podatke a da pritom ta brojnost podataka ne umanjuje njezinu zanimljivost. Knjiga je popraćena obiljem izvorne građe i ilustracijama te kao takva zasigurno predstavlja značajan doprinos proučavanju hrvatske ekonomske povijesti, a istovremeno i povijesti grada Osijeka.

Damir Matanović